

Wat drijft de Syriëstrijder?

Rik Coolsaet

Syrië is een magneet voor jongeren uit heel Europa. Zoals eerder met de invasie van Irak in 2003, heeft de mythe van een onstuitbare Islamitische Staat (IS) een nieuwe opstoot gegeven aan het jihadi-terrorisme. Maar de Syriëstrijder van vandaag laat zich moeilijk vergelijken met de jihadi van vroeger. Hij (en zij) is vaak jong en erg bezig met zichzelf. Zij lijken niet langer het product te zijn van een radicalisering-oude stijl, met een min of meer lange periode van voorafgaande (zelf)indoctrinatie. IS slaagt er blijkbaar in om in te spelen op een brede waaier van persoonlijke beweegredenen en behoeften. De Syriëgang wortelt dan ook in een jongerensubcultuur en in een generatieconflict. Maar uit een oord waar alleen de wet van de sterkste geldt, komt niemand ongeschonden. Verhinderen dat jongeren vertrekken, is daarom de essentie van doeltreffende preventie. Maar dat kan de overheid niet - of beter, niet alleen.

Een ‘bizar fenomeen’. Verder kwam *Der Spiegel* niet, toen het trachtte te achterhalen waarom jongeren Europa de rug toekeerden en naar Syrië trokken. Het tijdschrift schetste een portret van twee dertigers, met vergelijkbare achtergrond en eenzelfde hobby - gevechtssport. De ene opende een sportschool in Hamburg, de andere trok naar Syrië.¹

Wellicht de eerste Europeaan die de stap zette naar Syrië, was een 28-jarige Fransman. In maart 2012 vervoegde hij het Vrije Syrische Leger. Een maand eerder was Homs gebombardeerd, met honderden burgerdoden tot gevolg. Het was het begin van de burgeroorlog.

In de zomer van dat jaar trok de eerste Belg Syriëwaarts. Sean Pidgeon was de eerste die er sneuvelde. Hij was 23 jaar en geboren in een Belgisch-Congolees gezin uit Laken. Vier maand was hij in Syrië. Pas in maart 2013 werden de Syriëstrijders voorpagina-nieuws, na uitspraken door Eurojust-voorzitter Michèle Coninx op Radio 1. Er was toen sprake van naar schatting 70 Belgische jongeren, uit de entourage van Sharia4Belgium.²

Het onderwerp werd opgepikt in alle media. Angst voor aanslagen door terugkeerders werd een vast thema. Dat leidde tot hyperbolen die vergelijkbaar waren met de sfeer na 9/11. Het thema raakte daardoor ook op de politieke agenda. Minister van Binnenlandse Zaken Joëlle Milquet legde in spoedtempo een reeks preventieve en repressieve maatregelen op de regeringstafel. Parallel ging ook een reeks Vlaamse burgemeesters aan de slag met eigen deradicaliseringsplannen. Toen de nieuwe Belgische regering in oktober 2014 aantrad, klonk het in de regeringsverklaring: ‘Het vrijwaren van de democratische rechtsstaat en de veiligheid van onze burgers is

voor de regering een absolute prioriteit. Vandaag staat dit onder druk door een groeiende dreiging van radicalisering en terrorisme.’

Het aantal Belgische Syriëstrijders is, volgens de meest betrouwbare publiek beschikbare cijfers, thans opgelopen tot zowat 360 (januari 2015). Een kwart is intussen teruggekeerd, terwijl een vijftigtal overleden zijn. Een kleine 200 zijn begin 2015 actief in Syrië of Irak. De cijfers geven een orde van grootte aan, geen absolute zekerheid. Vergelijkingen met het buitenland zijn bovendien riskant, aangezien definities en telmethodes verschillen.

DE GEBOORTE VAN EEN AMBIGUE CONCEPT

De afgelopen anderhalve decennium is in Europa veel overheids-geld besteed aan onderzoek naar ‘radicalisering’. Dat heeft een aantal doorwrochte studies en modellen opgeleverd. Maar toen de omvang van het Syriëfenomeen bekend raakte, was iedereen verrast. Ook in landen zoals Nederland die nochtans een forse voorsprong hadden op het gebied van studies en initiatieven. De Nederlandse inlichtingendienst AIVD rapporteerde midden 2014 dan ook dat ‘tot nu toe ontwikkelde instrumenten gericht op vroegsignalering op grond van indicatoren en profielen van beperkt nut (blijken)’.³ Een ‘nieuwe vorm van jihadisme’, zo meende de AIVD. Maar het probleem reikt dieper. Het concept ‘radicalisering’ zelf was van bij het begin een bron van ambigüiteit en verwarring.

Het dook voor het eerst op in mei 2004, in een intern document van de EU, dat de mogelijke grondoorzaken oplistte waarom individuen gevoelig konden zijn voor rekrutering door buitenlandse extremisten. De aanslagen in Atocha (Madrid), twee maanden eerder, en die in

Londen in juli 2005 deden het concept op korte tijd uitgroeien tot de heilige graal van het terrorismeonderzoek. Het duwde alle andere mogelijke grondoorzaken naar de achtergrond. Dat had een belangrijke implicatie. De nadruk op het radicaliseringsproces betekende dat alle aandacht op het individu werd gericht en het proces dat hij of zij doormaakte, maar dat de context en de grondoorzaken die aanleiding zijn tot dit proces en dit voeden, uit de aandacht verdwenen.⁴

Radicalisering werd al snel een containerbegrip, waarbij allerlei verschijnselen - van religieuze klederdracht over orthodoxe preken tot gewelddadig gedrag - met elkaar in verband werden gebracht, waardoor het begrip alle verklarende waarde verloor. Om klaarheid te scheppen, besliste de EU in 2006 om een Expertengroep in het leven te roepen. Deze waarschuwde in haar rapport voor de ambiguïteit van het begrip en stelde voor om het te vervangen door concepten die, in tegenstelling tot 'radicalisering', wel wortelden in de bestaande studies over politiek geweld en terrorisme. '*Socialisation to extremism which manifests itself in terrorism*', stelde de Expertengroep als alternatief voor.⁵

Maar het concept 'radicalisering' was onweersaanbaar. Door zijn schijnbare eenvoud én door zijn ambiguïteit raakte het verstrengeld met het maatschappelijke onbehagen over migratie en islam. Radicalisering werd gezien als een uniek, hedendaags proces en exclusief toegepast op 'moslimradicalisering en -terrorisme' - net wat de Expertengroep van de Europese Commissie had willen vermijden. Het debat over achterstelling werd een debat over de culturele onverzoenbaarheid tussen de islam en westerse normen en waarden.

De talloze radicaliseringsstudies uit het afgelopen decennium leverden niettemin enkele nutti-

ge conclusies op. Radicalisering bleek inderdaad op de eerste plaats een socialiseringsproces te zijn, waarbij groepsdynamieken (*kinship and friendship*) belangrijker zijn dan ideologie. Aan het gebruik van geweld ging een min of meer langdurig groepsproces vooraf. Hierbij kristalliseren gevoelens van frustratie en onrecht zich tot een mentale afscheiding van de samenleving (die hiervoor verantwoordelijk wordt geacht). Daarop volgt een politisering van het wereldbeeld ('wat doen we eraan?'). Groepsdenken (*groupthink*) duwt geleidelijk de remmen tegen het gebruik van geweld opzij en een discours wordt verinnerlijkt om het gebruik van geweld tegen onschuldigen te rechtvaardigen.

(G)EEN NIEUW FENOMEEN

Aldus geformuleerd is deze 'radicalisering' niets nieuws, maar een proces dat ook in het verleden geleid heeft tot politiek geweld en terrorisme. Evenmin nieuw is dat Belgen naar buitenlandse strijdtonelen trekken, van het Oostfront tot de Spanjestrijders.

Vanaf de jaren 1980, met de oorlog tegen het Sovjetleger in Afghanistan en de burgeroorlog in Bosnië, vertrokken opnieuw Europeanen naar buitenlandse strijdtonelen. De moordenaars van commandant Massoud in Afghanistan (in 2001) kwamen uit België. Na 9/11 zagen ook in België clandestiene cellen het licht die kandidaten naar Afghanistan leidden. De invasie van Irak in 2003 betekende een nieuwe opstoot. België leverde de eerste westerse zelfmoordterroriste, toen de 38-jarige Muriel Degauque uit Charleroi er omkwam bij een zelfmoordaanslag.⁶

In 2010 werd in België het clandestiene netwerk rond Malika al-Aroud opgerold, die strijders naar het Afghaans-Pakistaans grensgebied bracht. Nadien waren er nog maar weinig vertrekkers,

al bleef het thema wel voortsudderden onder jongeren, in België en elders. Maar wat ontbrak was een opportuniteit en een koppelteken dat de wens om te vertrekken verbond met die opportuniteit. Met Syrië zou dit vacuüm worden opgevuld.

De Syriëstrijders van vandaag laten zich evenwel moeilijk vergelijken met de jihadi's van vroeger. De gemiddelde leeftijd van de Europeanen die in de afgelopen decennia naar buitenlandse strijdtoneelen trokken, lag rond de 28 jaar. Thans zal dat eerder naar de twintig neigen, maar de jongste

waar een aantal onder hen zeer actief is. Er zijn de verklaringen van terugkeerders, die zichzelf de vraag hebben gesteld wat hen naar ginder heeft gedreven, alsook interviews met wie nog ginder is. Niet alle verklaringen zijn even helder of eenduidig. Vaak kunnen terugkeerders voor zichzelf geen afdoend antwoord geven over wat hen aangezet heeft om te vertrekken. Verklaringen van strijders moeten met omzichtigheid worden behandeld. Zij zijn te vergelijken met de sociale gewenste antwoorden waar interviewers in opiniepeilingen vaak mee geconfronteerd worden.

De Syriëstrijders van vandaag zijn doorgaans geen fundamentalisten: hun kennis van de islam is vaak oppervlakkig en ze hanteren sloganeske taal die hun attitude een schijn van rechtvaardiging moet geven.

Belg die vertrok was 13 en 15- en 16-jarigen zijn geen uitzonderingen. Ze vertrekken vandaag vaak ook zeer snel, impulsief (behalve de eerste vertrekkers, bestaande uit de harde kern van Sharia4Belgium). Er is geen sprake meer van een min of meer lange periode van voorafgaande (zelf)indoctrinatie. Vaak vertrekken ze ook met weinig religieuze bagage. Geopolitiek is voor hen veel minder belangrijk dan voor hun voorgangers, die tegen Moskou en Washington ten strijde trokken. Eenmaal in Syrië is hun drang om zichzelf in het centrum van het gebeuren te plaatsen (met *selfies* en *posts* op sociale media) een uiting van narcisme, dat hun oudere voorgangers niet vertoonden. De Syriëstrijder van vandaag is erg bezig met zichzelf en is niet langer het product van een radicalisering-oude stijl, zoals de eerder geciteerde AIVD-studie ook al liet uitschijnen.

DE PUSH-FACTOREN: WAT DRIJFT DE EUROPESE SYRIËSTRIJDERS WEG?

Wat weten we over de beweegredenen van (potentiële) Syriëstrijders? Er zijn de sociale media,

Ze zijn beiden vaak slechts een rechtvaardiging voor het eigen gedrag en zeggen weinig over de eigenlijke beweegredenen. Een oorlogssituatie is niet bevorderlijk voor zelfreflectie.

Toch valt wel een en ander te concluderen uit deze bronnen. Vaak zijn het verhalen van voorafgaande persoonlijke moeilijkheden (van diverse aard), waardoor ze zich slecht in hun vel voelen en het gevoel hebben nergens bij te horen, nergens gewenst zouden zijn en in een aantal gevallen gebroken hebben met familie en vrienden. Het zijn doorgaans geen fundamentalisten: hun kennis van de islam is vaak oppervlakkig en ze hanteren sloganeske taal die hun attitude een schijn van rechtvaardiging moet geven. Die pikken ze op het internet op, maar vooral als ze in aanraking komen met extremistische groepjes, die hun onbehagen en onvrede kanaliseren. Dat is niet zo verschillend van de extreemlinkse groepjes uit jaren 1960 en 1970, die liever *Das Kapital* oversloegen en zich beperkten tot het *Rode Boekje* van Mao Zedong of de in studentenkringen zeer populaire Chileense boekjes die

het marxisme trachtten uit te leggen in simpele termen (en het voordeel hadden flinterdun te zijn). 'Woede met een islamitisch sausje eroverheen,' zo schetste Midden-Oostdeskundige Paul Aarts het fenomeen.⁷

De Syriëgang laat zich niet verklaren vanuit socio-economische profielen. Al lang geleden heeft het terrorismeonderzoek uitgewezen dat armoede geen directe oorzaak voor terrorisme is en dat het niet de meest kansarmen zijn die zich op het pad naar terrorisme begeven. De Syriëgang van heden ten dage vindt zijn wortels in een jongerensubcultuur, die een specifieke maatschappelijke en internationale context als voedingsbodem heeft. Het is ook een genera-

Jeugdtraad, Fahim De Leener en Fatmah Al Hilou, eind vorig jaar optekenen.¹⁰ Ze beamen zo wat Centra voor leerlingenbegeleiding al jaren voelen: 'Ik heb de samenleving zien verharderen. [...] Steeds meer jongeren vallen uit de boot of verliezen de trappers. Er wordt ook steeds meer van hen verwacht. Al in de kleuterklas klinkt het van 'ze kunnen niet mee'.¹¹

Worstelen met hun identiteit en hun zelfbeeld deden ze vroeger ook, maar vandaag moet dat gebeuren in een omgeving die erg complex is geworden, met weinig ijkpunten en bakens, als gevolg van de nieuwe mondialisering en de postindustriële revolutie. De generatie die de arbeidsmarkt wil betreden,

Al lang geleden heeft het terrorismeonderzoek uitgewezen dat armoede geen directe oorzaak voor terrorisme is en dat het niet de meest kansarmen zijn die zich op het pad naar terrorisme begeven. De Syriëgang van heden ten dage vindt zijn wortels in een jongerensubcultuur, die een specifieke maatschappelijke en internationale context als voedingsbodem heeft.

tieconflict. Dat zijn vergelijkbare mechanismen als bij de contestatiebeweging in de jaren 1970, toen jongeren zich afzetten tegen de toenmalige samenleving, die geen ruimte leek te bieden voor iets hogers dan materiële welvaart.⁸ 'Popjihad', jihad als lifestyle, zo beschreef de Nederlandse Coördinator terrorismebestrijding dit fenomeen.⁹

De maatschappelijke omgeving oefent vandaag een zwaardere druk uit op jongeren dan veertig jaar geleden. Het verdwijnen van de verzuiling en de individualisering van de samenleving dwingt jongeren om vroeger dan voorheen eigen beslissingen te nemen. Veel jongeren lopen depressief rond en zijn hopeloos, lieten de Brusselse kandidaten voor de Vlaamse

kijkt vandaag aan tegen hoge werkloosheid en onzekere werkomstandigheden. Dat maakt het moeilijk om een toekomst op te bouwen.¹²

Dat is des te meer het geval omdat de Europese samenleving in de ban is van het pessimisme. De economische crisis heeft in een aantal Europese landen duidelijk de toekomstverwachtingen somberder gesteld. In 2012 was 70 procent van de Belgische bevolking pessimistisch, een toename van zowat 15 procent op zes jaar tijd.¹³ Pessimisme fnuikt hoop - en dat maakt de huidige context zo verschillend van die van de jaren 1960 en 1970.

Daarbovenop komt voor een deel van de jonge-

ren nog een bijkomende factor van druk. Exact dertig jaar geleden titelde *Figaro Magazine*: *Serons-nous encore Français dans trente ans?* De kinderen en kleinkinderen van de gastarbeiders die België in de jaren 1960 naar hier haalde, krijgen vandaag hun afkomst nog steeds naar het hoofd geslingerd. We hebben het over 'migrantenjongeren' - ook al is hun familie al drie generaties hier. En na 9/11, door de fobie met de islam wereldwijd, kregen die 'migranten' de bijkomende stempel opgeplakt van 'moslim'. Dat betekent drie decennia onafgebroken politiek en maatschappelijk wantrouwen tegenover een deel van de samenleving, hoogopgeleid of niet.

Het gevoel geen perspectief of horizon te hebben, is daarenboven niet gelijk verdeeld. De toenemende ongelijkheid in de samenleving zorgt ervoor dat een deel van de jongeren zich onrechtvaardig behandeld voelt in vergelijking met hun leeftijdsgenoten, die wel alle kansen op een toekomst lijken te hebben. 'Vroeger was ik à fond kwaad. Omdat ik niet gelukkig was. Omdat het voelde alsof ik aan de grond zat. Ik zou eindigen als een derderangsregisseur dat de rest van zijn leven trouwfeesten moet filmen. Ik voelde me niets. Ik denk dat alle pubers door die fase moeten. Enfin, het hangt ervan af. Als je een supergespierde, keiknappe, rijke gast bent die door alle meisjes wordt gecheckt, dan ben je misschien minder pissed op de wereld,' vertelde Adil El Arbi ooit.¹⁴ Hier ligt wellicht een deel van de verklaring waarom uit België relatief meer jongeren zijn vertrokken dan uit de overige buurlanden. Jozef De Witte, directeur van Interfederaal Gelijkekansencentrum, was de eerste om de band te leggen met de structurele ongelijkheid in eigen land: 'In België is de kloof tussen oorspronkelijke bewoners en migranten (van buiten de EU) op het vlak van werkgelegenheid en onderwijs groter dan waar ook in Europa. Voeg daar de uitlatingen van Filip

Dewinter en anderen aan toe en je krijgt vaten vol frustratie op zoek naar een uitlaatklep. Hoeveel mensen beseffen dat 50 procent van onze Marokkaanse gemeenschap in armoede leeft, tegenover 15 procent autochtonen? Toch bespeur ik bij onze beleidsmakers geen *sense of urgency*'.¹⁵

In de eindeloze debatten over radicalisering van de afgelopen weken was te horen dat 'de samenleving nooit de schuld kon dragen voor radicalisering' of dat 'een rechtsstaat iedereen gelijke rechten geeft'. Wel, dat wordt alvast door een deel van de jongeren niet zo ervaren, zelfs indien ze een opleiding hebben genoten. Een aantal ziet voor zich een muur opdoemen of gelooft niet meer in gelijkheid van kansen.

Die maatschappelijke achtergrond vormt de voedingsbodem ('precondities' luidt de jargonterm), die leidt tot een waaier van uiteenlopende beweegredenen waarom een jongere gevoelig kan zijn voor een vertrek naar Syrië. In de hogervermelde verhalen valt het vaak op dat ze zeggen geen toekomst meer te zien voor zichzelf. Ze willen dat achter zich laten, 'iemand' zijn, erkend worden. Ze willen opkijken naar helden - of er zelf een zijn. Behoeftte aan activisme speelt een rol bij sommigen. Zeker in het begin zijn er vertrokken uit verontwaardiging of om ideologische motieven (zoals de kern van Sharia4Belgium). Meer morbide beweegredenen zijn er ook: kicken op Rambo-geweld en een avontuurlijker leven leiden dan in België. Of een gevangenisstraf in eigen land ontlopen. 'Terrorismetoerist', zo omschreef Abdelhamid Abaaoud, het vermoedelijke brein achter de cel in Verviers zichzelf in een filmpje, dat hij illustreerde met een reeks foto's van zichzelf. Uit sommige *posts* blijkt dat een aantal onder hen zich identificeert met Tupac Shakur, icoon van de Amerikaans *gangstarap*, neergeschoten in 1996.¹⁶ Zijn leven en zijn rapteksten vertellen meer over de ervaringswereld

van de vertrekkers dan alle analyses die de oorzaak van hun vertrek in de islam zoeken.

De snelheid waarmee het fenomeen uitbreiding heeft genomen, deed de AIVD de Syriëgang vergelijken met 'andere sociale massafenomenen, waarbij online hypes een plotselinge, snelle mobilisatie tot stand kunnen brengen die uiteindelijk offline doorwerken'.¹⁷ Maar de weg die de Syriëgangers inslaan, behoort tot de categorie 'deviant gedrag', zoals drugs en delinquentie (kenmerkend voor nogal wat Syriëstrijders), maar in dit geval een pad dat tot extremisme en geweld leidt.

DE PULL-FACTOREN: WAAROM TREKT SYRIË AAN - EN IS?

Syrië is gemakkelijk bereikbaar, in vergelijking met vroegere jihadistische strijdtoneel. Vanaf 2013 werd één beweging, ISIS, daarenboven een ware magneet, die het gros van de buitenlandse strijders begon aan te trekken. Het was de directe opvolger van een eerdere, eveneens zeer gewelddadige, terreurbeweging in Irak, opgericht door Abu Mus'ab al-Zarqawi in reactie op de Amerikaanse invasie van Irak. Op 29 juni 2014 kondigde ISIS-leider Abu Bakr al-Baghdadi de oprichting van een khalifaat aan en veranderde hij de naam van zijn beweging in Islamitische Staat (IS).

De snelle opmars van ISIS/IS maakte haar tot de meest 'succesrijke' onder de jihadistische groepen. De sfeer van onstuitbare opmars verhoogde onmiskenbaar haar aantrekkingskracht voor potentiële Syriëstrijders. Ook de hyperbolen in de westerse media en in het politieke discours droegen ongewild bij tot het versterken van zijn aantrekkingskracht. Wat IS echter vooral tot een magneet voor buitenlandse strijders maakte, was dat het voor iedere individuele beweegreden van de (potentiële) vertrekkers

een schijnbaar passend aanbod had: perspectief, verbondenheid, erkenning, avontuur ('ze hebben te veel Rambofilms gezien', aldus een Syrisch activist in Kafr Nabl)¹⁸, helden(dom), alternatief voor drugs en delinquentie, een alternatieve samenleving met simpele en duidelijke regels, een salaris en een villa met zwembad, sadisme-in-naam-van-een-hoger-doel.

De kracht van deze pull-factor is weliswaar innig verbonden met het ophouden van schijnbaar onstuitbare vooruitgang. IS zal een magneet blijven tot op het moment dat zij niet langer de wind in de zeilen lijkt te hebben.

DE KOPPELTEKENROL VAN SHARIA-4BELGIUM EN CONSOORTEN

Sharia4Belgium en soortgelijke groepen, zoals Resto du Tawhid in Schaarbeek (waar Sean Pidgeon vrijwilligerswerk deed) of de ex-leden van de GICM-cel (Groupe Islamique Combatant Marocain) in Maaseik hebben in het begin van de Syriëgang de rol gespeeld van koppelteken tussen de push- en de pull-factoren en deze zo op gang getrokken.

Bij de veroordeling van S4B-leider Fouad Belkacem in februari 2012 legde de correctionele rechtbank van Antwerpen er de nadruk op dat het discours van Belkacem sinds de oprichting van de organisatie in 2010 'steeds provocatiever en agressiever' was geworden. Dat geeft aan hoe de strategie van S4B erin bestond - zelfs voor er sprake was van een oorlog in Syrië - om de geesten van de betrokkenen door *groupthink* doelbewust te kneden met het oog op deelname aan gewelddadige actie, in België of elders. Net zoals nadien IS later zou doen, speelden groepen als S4B in op de ervaringswereld van de betrokkenen. Het activistisch optreden van de groep (in tegenstelling tot de clandestiniteit van

de vroegere jihadi-cellen) hielpen een groepsidentiteit te kweken, zodat de deelnemers het gevoel kregen eindelijk 'ergens bij te horen'. De nadruk op 'vernedering' en 'onderdrukking van moslims wereldwijd' moest dat verzegelen in een wij-tegen-zij wereldbeeld. De toenemende nadruk op geweld en acties van ordeverstoring bevredigden hen die uit waren op eender welke vorm van activisme. Het voorbereiden op het martelaarschap spiegelde een daad voor waarin de betrokkenen zichzelf zouden overstijgen, 'ie-mand' zijn. Belkacem was voor de deelnemers iemand om naar op te kijken, 'een soort popster'.¹⁹

De cruciale rol die zulke groepen gespeeld heb-

wensen te vertrekken, maar toch het gevoel willen hebben bezig te zijn met heldhaftige daden.

Het wegwerken van deze push-factoren kan onmogelijk door moslimgemeenschappen alleen worden aangepakt. 'Kan je een moslim deradicaliseren?', vroeg een krant zich af. Die kop vertolkte de wijdverspreide mening dat de islam in Europa de essentie van het probleem vormt of dat het volstaat om 'radicaliserende moslims op betere gedachten te brengen'.²⁰ Op die manier wordt het aandeel ontkend dat de bredere samenleving heeft in het stimuleren van de voedingsbodem achter de push-factoren. Aan de andere kant van het politieke spectrum

De faciliterende rol van S4B en consoorten mag niet overschat worden. Zij konden die faciliterende rol enkel spelen omdat de bestaande grondoorzaken om daarmee succes te boeken aanwezig waren.

ben, wordt geïllustreerd door de herkomst van de Syriëstrijders. De grootste aantallen kwamen bij aanvang uit gemeenten waar deze groepen opereerden, zoals Antwerpen, Vilvoorde en Molenbeek.

Maar toch mag de faciliterende rol van S4B en consoorten niet overschat worden. Zij konden die faciliterende rol enkel spelen omdat de bestaande grondoorzaken om daarmee succes te boeken aanwezig waren. Zonder die voedingsbodem zou het discours van S4B in dovemansoren zijn gevallen. Niet het *narrative*, de radicale ideologie, is immers de sleutel van het succes. De maatschappelijke context vormt de sleutel om de Syriëgang van heden ten dage te begrijpen. Daarom vertrekken ook nu nog jongeren naar ginder, ook al zijn de betrokken organisaties ontmanteld. Hun rol werd overgenomen door kleine, fluïde netwerkjes, soms in familieverband, soms opgezet door individuen die zelf niet

is te horen dat de Syriëgang het product en het bewijs is van een mislukte integratie. Ook dat is een gemakkelijheidsverklaring, omdat ze de individuele verantwoordelijkheid van eenieder voor zijn of haar daden ontzegt en daarmee de betrokkenen reduceert tot willoze individuen.

Is er licht aan het einde van de tunnel? In de politieke debatten die volgden op de drama's bij het Joods museum, Charlie Hebdo en Verviers, is veel aandacht gegaan naar de zichtbare, repressieve maatregelen. Dat is dan ook het gemakkelijkste deel van het antwoord. Tezelfdertijd echter bleken de verschillende Belgische beleidsniveaus ook te beseffen dat repressie alleen ontoereikend was, en dat preventie even cruciaal was. 'Preventie' heeft echter vele invullingen. Inspanningen die erop gericht zijn de radicale ideologie aan te pakken, kennen doorgaans weinig succes, ook al hebben sommigen dit tot de speerpunt van de strijd tegen

het terrorisme gemaakt, in navolging van David Cameron en al dan niet via het internet.²¹

Voor preventie die op termijn wil inwerken op de push-factoren achter het Syriëfenomeen zijn middelen nodig, maar vooral ook geduld. Resultaten zijn nooit eenduidig. De verleiding om hierop te besparen, spreekt dan ook voor zich. Nog belangrijker is het te beseffen dat overheidsoptreden slechts een deel van de oplossing kan zijn, misschien zelfs maar een klein deel. Op veiligheidsvlak speelt de overheid een onvervangbare rol. Een aantal Syriëgangers - zeker zij die destijds in het orbit van S4B vertoefden - is door hun ervaringen in Syrië geconditioneerd om ook bij hun terugkeer de daad bij het woord te voegen, zoals in de afgelopen maanden is gebleken. Anderen daarentegen vormen geen veiligheidsrisico,

maar moeten worden geholpen om een nieuwe kans te krijgen, zoals de EU-Contraterrorismecoördinator Gilles De Kerchove bepleitte.²²

Verhinderen dat jongeren vertrekken, is de kern van effectieve preventie. Uit een oord waar alleen de wet van de sterkste geldt, komt niemand ongeschonden, en zeker geen prille twintiger die op zoek is naar zichzelf. Dat veronderstelt evenwel dat we onder ogen zien dat er een breuklijn in onze samenleving is gegroeid, waarmee we nog niet in het reine zijn gekomen, politiek noch wetenschappelijk. Zulke preventie is dan ook een verantwoordelijkheid van de bredere samenleving, het middenveld en eenieder. Dat laat zich echter niet opleggen van hogerhand. Maar het is daar waar hoop op een toekomst leeft, dat de voedingsbodem voor politiek geweld en terrorisme verdort.

Rik Coolsaet

Hoogleraar Internationale Betrekkingen, UGent

Noten

1/ 'Why young Germans are answering call to holy war', in: *Der Spiegel*, 28 november 2014.
 2/ *De Standaard*, 11 maart 2013.
 3/ *Transformatie van het jihadisme in Nederland*. AIVD, juni 2014, p. 60.
 4/ Mark Sedgwick, 'The Concept of Radicalization as a Source of Confusion', in: *Terrorism and Political Violence*, 2010, 22: 4, pp. 480-481.
 5/ *Radicalisation Processes Leading to Acts of Terrorism*. A concise Report prepared by the European Commission's Expert Group on Violent Radicalisation (15 mei 2008).
 6/ Chris De Stoop, *Vrede zij met u, zuster*. Amsterdam, De Bezige Bij, 2010.
 7/ *De Volkskrant*, 30 januari 2015.
 8/ Yvon Bourdet, *Qu'est-ce qui fait courir les militants?* Paris, Stock,

1976.
 9/ *De Volkskrant*, 26 november 2013.
 10/ *Brussel Deze Week*, 13 november 2014.
 11/ *De Standaard*, 8-9 november 2014.
 12/ *Global Risks 2014*. Genève, World Economic Forum, 2014, p. 10.
 13/ Dirk Tirry e.a., *Tien jaar 'European Social Survey'*. KULeuven, Departement Sociologie, 2014, pp. 28-29.
 14/ *De Standaard Magazine*, 8 november 2014.
 15/ *De Morgen*, 30 september 2014.
 16/ Amil Khan, 'Al Qaeda's New Front: Jihadi Rap', in: *Politico*, 31 augustus 2014; *Der Spiegel*, o.c. Een uitvoerige beschrijving van het leven en werk van Tupac Shakur is te vinden in: Kevin Powell, 'Bury me like a G: The

short life and violent death of Tupac Shakur', in: *Rolling Stone*, 31 oktober 1996.
 17/ *Transformatie van het jihadisme in Nederland*, o.c., p. 27.
 18/ *New York Times*, 4 december 2014.
 19/ Kris Luyckx, advocaat van Jejoen Bontinck, in: *De Standaard*, 30 augustus 2014.
 20/ *De Standaard*, 24 oktober 2014 en 9 januari 2015.
 21/ Tore Bjørgo, John Horgan, *Leaving terrorism behind*. New York/London, Routledge, 2009, p. 4; David Cameron, in *The Guardian*, 29 augustus 2014: 'The root cause of this threat to our security is quite clear. It is a poisonous ideology of Islamist extremism that is condemned by all faiths and faith leaders.'
 22/ *De Morgen*, 8 oktober 2014.